

І. В. Остапенко

ВЗАЄМОДІЯ З ВЛАДОЮ В ПОЛІТИЧНІЙ КАРТИНІ СВІТУ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Аналізуються результати емпіричного дослідження уявлень про владно-підвладну взаємодію в політичній картині світу студентської молоді, що здійснювалося за допомогою психосемантичних методів та методики колажів, а також особливості розвитку рефлексивних механізмів структурування дискурсу взаємодії з владою в умовах тренінгу. Запропоновано технологічну схему розвитку в молоді рефлексії способів взаємодії з владою з використанням групової дискусії та інших методів активного навчання. Розглянуто основні етапи проведення тренінгу: 1) діагностика уявлень про владу та самодіагностика в ситуаціях взаємодії з владою; 2) рефлексія ситуацій взаємодії з владою; 3) інтеграція набутого досвіду та розвиток готовності до конструктивної взаємодії з владою. Визначено специфіку використання методів активного навчання для розвитку рефлексивних механізмів структурування дискурсу взаємодії з владою на кожному з етапів тренінгу.

Ключові слова: владно-підвладна взаємодія, політичний дискурс, рефлексивні механізми, групова дискусія, методи активного навчання, тренінг.

Проблема. В умовах радикалізації українського суспільства особливого значення набуває здійснення ефективної взаємодії з владними органами в правовій площині, що висуває низку вимог до молоді як творця європейської демократичної держави. У зв'язку з цим постає нагальна потреба в детальному вивченні політичного дискурсу, визначенні ролі та місця взаємодії з владою в уявленнях молоді.

Мета статті: визначення особливостей дискурсу взаємодії молоді з владою і можливостей актуалізації та розвитку рефлексивних механізмів, що будуть сприяти його структуруванню.

Дослідження владно-підвладної взаємодії в політичній картині світу слід почати з аналізу та уточнення ключових понять, таких як “політична картина світу”, “дискурс”, “владно-підвладна взаємодія”. У рамках нашого дослідження політична картина світу розглядалася як одна із частин загальної картини світу, що формується в процесі політичної соціалізації і є динамічною системою уявлень про політичну систему, владу, функціонування органів влади, моделі політичної поведінки. Структурування ж політичної картини світу відбувається в

процесі дискурсивної взаємодії [1; 5; 9]. Дискурс, слідом за В. О. Васютинським та І. В. Жадан, можна розглядати як принциповий спосіб інтерпретації суб'єктом свого перебування, існування у світі; як потенційну суб'єктну передумову здатності інтерпретувати [2; 5].

Аналіз сучасних психологічних досліджень [2] засвідчує, що уявлення про владно-підвладну взаємодію охоплюють не тільки політичну сферу, тобто взаємодію із суто владними органами та інститутами, а й сферу суспільного життя, тобто участь у громадських об'єднаннях, етнічних та інших спільнотах, місцевому самоврядуванні, освітньому процесі. За результатами емпіричних досліджень встановлено, що уявленням студентської молоді про владно-підвладну взаємодію властива певна суперечливість та недостатня структурованість [7]. Зазначені тенденції свідчать про перебування молоді в стані невизначеності щодо взаємодії з владою. І це дуже важливий момент, бо саме в умовах невизначеності відбувається актуалізація суб'єктивної потреби в нових знаннях, в емоційному відреагуванні на ситуацію, у структуруванні образу світу.

Владно-підвладна взаємодія в політичній картині світу – це загалом уявлення про державний устрій, функціонування владних та політичних інститутів, ставлення до політики й суспільно-політичних інститутів та уявлення про себе як більшою чи меншою мірою активного учасника всіх суспільно-політичних процесів. Способи взаємодії з владою відрізняються за такими *параметрами*: 1) орієнтація на взаємодію з органами влади або взаємодію з неофіційними структурами; 2) орієнтація в ситуаціях взаємодії на правове або, навпаки, неправове рішення. Зазначені параметри було покладено в основу розробленої нами моделі взаємодії з владою (рис. 1).

Виходячи із запропонованої моделі, можемо окреслити *типологію* способів взаємодії молоді з владою: 1) конструктивна взаємодія, коли вирішення питання відбувається за участі суб'єкта, владних органів, коли кожен виконує свої функції, встановлені законом; 2) корупційна взаємодія, коли питання вирішується за участі обох сторін, але незаконними способами (наприклад, за допомогою хабарів), що шкодить державі в цілому; 3) компромісна взаємодія з невідними структурами – взаємодія із суб'єктами, що виконують функції владних органів, але при цьому відмова від співпраці з владними органами, які мають виконувати ці функції (наприклад, ремонт будинку власними силами без залучення ЖЕКу), але в правовий спосіб. При цьому владні органи не виконують належні їм функції, а суб'єкти (в даному випадку – мешканці будинку) – свої функції контролю, тобто не змушують органи місцевої влади виконувати покладені на них функції; 4) злочинна взаємодія із суб'єктами неофіційної влади без співпраці з владними

органами, що відбувається в неправовий спосіб (наприклад, залучення колекторів для стягнення боргу з фізичної особи замість звернення до суду) (див. рис. 1).

Рис. 1. Модель взаємодії з владою

Наведена типологія використовувалася при добиранні кейсів для проведення дискусій у групах респондентів, аби активізувати рефлексивні механізми структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії. *Індикаторами* способів взаємодії з владою були конкретні дії суб'єктів у різних ситуаціях. На наш погляд, ці дії визначаються специфікою прояву базових конструктів, що лежать в основі уявлень про владно-підвладну взаємодію.

За результатами теоретичного аналізу [2] та попереднього емпіричного дослідження [6] ми визначили базові конструкти, що описують владно-підвладну взаємодію в уявленнях студентської молоді: 1) домінування-підпорядкування; 2) любов-ненависть; 3) близькість-віддаленість; 4) примус-вплив; 5) захищеність-незахищеність; 6) активність-пасивність; 7) незалежність-залежність; 8) організованість-хаос (безлад); 9) довіра-недовіра. На нашу думку, ці конструкти виступають ядреними особистісними утвореннями, що визначають специфіку уявлень студентської молоді про сутність владно-підвладної взаємодії. При цьому ми вважаємо, що виокремлені конструкти є вод-

ночас *параметрами*, за якими визначаються можливі способи взаємодії молоді з владою.

Основним завданням емпіричного дослідження було виявлення типових моделей владно-підвладної взаємодії в уявленнях студентської молоді та визначення засобів активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії.

Дослідження проводилось у чотири етапи.

На *першому* етапі дослідження вивчалася структура уявлень студентської молоді про владно-підвладну взаємодію. Визначення структурних компонентів та моделі уявлень про владно-підвладну взаємодію здійснювалося в межах психосемантичного дослідження, яке проводилося лабораторією психології політичної соціалізації молоді в різних регіонах України протягом 2013–2014 років (загальна кількість респондентів – 760).

На цьому етапі встановлено, що уявлення молоді про владно-підвладну взаємодію є диференційованими і структурованими. Структура уявлень складається із семи факторів: 1) “прагматичні очікування від влади”; 2) “межі втручання держави”; 3) “довіра до влади”; 4) “пріоритет політичних свобод”; 5) “орієнтація на створення умов для самореалізації”; 6) “пріоритет закону”; 7) “самопокладання (індивідуалізм)”. Зазначені фактори відображають характеристики влади, сфери її впливу, функції влади, критерії оцінювання її ефективності. Також виявлено тенденції, що свідчать про суперечливість уявлень студентської молоді про владно-підвладну взаємодію: брак готовності до конструктивної взаємодії і низький рівень готовності виконувати рішення влади та патерналізм на рівні очікувань; тотальна недовіра, низький авторитет чинної влади та високий рівень вимогливості щодо її моральності; очікування гарантій забезпечення політичних прав і свобод з боку влади та готовність до можливого втручання держави в суспільне й особисте життя громадян [7].

На *другому* етапі дослідження вивчались уявлення студентства про моделі взаємодії з владою в авторитарному, ліберальному та демократичному суспільствах за описаними вище критеріями. Для цього було розроблено методіку семантичного диференціала. Дослідження проводилося протягом 2014 р. серед студентів вищих навчальних закладів м. Києва (вибірка становила 273 особи). При розробленні методіки семантичного диференціала ми використовували базові конструкти (параметри), що описують владно-підвладну взаємодію в уявленнях студентської молоді.

За результатами дослідження встановлено, що найбільш близькою до ідеальної моделі взаємодії з владою в уявленнях студентської молоді є демократична, а найбільш віддаленою – авторитарна (профілі

таких моделей взаємодії з владою, як демократична та ліберальна, в цілому схожі, однак демократична найбільш близька до профілю ідеальної моделі взаємодії влади; у профілі авторитарної моделі взаємодії з владою визначено такі особливості: наближеність оцінок до полюсів “ненависть”, “віддаленість”, “незахищеність”, “пасивність”, “залежність”, “організованість”, “недовіра” та “примус”) [там само].

На *третьому* етапі дослідження вивчалися особливості візуалізації уявлень студентської молоді про владно-підвладну взаємодію. Здійснювалося також уточнення та доповнення даних, отриманих за допомогою методу семантичного диференціала. У межах нашого дослідження ми вважали доцільним застосувати проєктивну методику “Географія візуальних образів”, що пройшла апробацію в прикладних психологічних дослідженнях [11; 12].

В основу даної методики покладено техніку створення колажу, що дало змогу здійснити візуалізацію уявлень студентської молоді про різні моделі взаємодії з владою: демократичну, авторитарну та ліберальну.

Дослідження проводилося протягом 2014 р. серед студентів вищих навчальних закладів м. Києва, які навчаються за спеціальностями технічного, природничого та гуманітарного профілів. Загальний обсяг вибірки становив 220 осіб (123 – жіночої, 97 – чоловічої статі).

На підставі аналізу результатів визначено специфіку прояву базових конструктів, що описують уявлення про владно-підвладну взаємодію, в образних репрезентаціях молоді: 1) символи, що використовуються для візуалізації авторитарного способу взаємодії з владою, пов’язані з примусом, пасивністю, незахищеністю, недовірою; 2) символи, що використовуються для візуалізації ліберального способу взаємодії з владою, пов’язані з впливом, близькістю, любов’ю, незалежністю; 3) символи, що використовуються для візуалізації демократичного способу взаємодії з владою, пов’язані з активністю, організованістю, довірою, впливом, захищеністю.

За результатами проведеного емпіричного дослідження було встановлено, що уявленням студентської молоді про владно-підвладну взаємодію властиві певна суперечливість та недостатня структурованість, які виявляються у браку готовності до конструктивної взаємодії й низькому рівні готовності виконувати рішення влади та патерналізму на рівні очікувань; тотальній недовірі, низькому авторитеті чинної влади та високому рівні вимогливості щодо її моральності; очікуванні гарантій забезпечення політичних прав та свобод з боку влади та готовності до можливого втручання держави в суспільне та особисте життя громадян [7].

На *четвертому* етапі дослідження для активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії було вирішено використовувати технологію проведення тренінгу із застосуванням методів групової дискусії та активного навчання.

Основними *цілями та завданнями тренінгових груп* є створення соціально-психологічних умов для:

- 1) активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії;
- 2) трансформації та оновлення уявлень про владу;
- 3) розвитку рефлексії ситуацій взаємодії з владою;
- 4) якісного перетворення системи взаємовідносин з владними інституціями в різних ситуаціях взаємодії;
- 5) інтеграції набутого досвіду та формування готовності застосовувати набуті знання, вміння та навички в різних ситуаціях взаємодії з владою.

Технологія активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії розроблялася на основі принципів суб'єктної парадигми, у межах якої основним завданням є розвиток суб'єктності учасників групової роботи, запуск основних механізмів та посилення динаміки цього процесу [3; 4; 8; 10]. Було визначено змістові і структурні елементи технологічної схеми тренінгу (рис.2).

На *четвертому* етапі дослідження для активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії було вирішено використовувати технологію проведення тренінгу із застосуванням методів групової дискусії та активного навчання.

Основними *цілями та завданнями тренінгових груп* є створення соціально-психологічних умов для:

- 6) активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії;
- 7) трансформації та оновлення уявлень про владу;
- 8) розвитку рефлексії ситуацій взаємодії з владою;
- 9) якісного перетворення системи взаємовідносин з владними інституціями в різних ситуаціях взаємодії;
- 10) інтеграції набутого досвіду та формування готовності застосовувати набуті знання, вміння та навички в різних ситуаціях взаємодії з владою.

Технологія активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії розроблялася на основі принципів суб'єктної парадигми, у межах якої основним завданням є розвиток суб'єктності учасників групової роботи, запуск основних механізмів та посилення динаміки цього процесу [3; 4; 8; 10]. Було визначено змістові і структурні елементи технологічної схеми тренінгу (рис.2).

Рис. 2. Технологічна схема тренінгу

Розгляньмо відтак більш детально цю технологічну схему.

Вступ

Індивідуальна співбесіда. Проводиться для з'ясування загальної зацікавленості учасників у тренінговій групі (мотивів участі), визначення специфіки індивідуальних очікувань, оцінки готовності учасників до емоційних навантажень.

Установча зустріч. Проводиться у форматі групової бесіди, під час якої відбувається ознайомлення учасників з цілями та завданнями тренінгу, принципами групової роботи, основними етапами роботи в групі, обговорення організаційних умов, норм та правил поведінки.

Мета і завдання: адаптація до участі в тренінгу; ознайомлення із цілями, завданнями та структурою групової роботи; визначення специфіки індивідуальних очікувань, оцінка готовності учасників до емоційних навантажень.

Базові методи: індивідуальні співбесіди, групова дискусія.

Етап 1. Діагностика уявлень про владу та самодіагностика в ситуаціях взаємодії з владою

Мета: актуалізація уявлень про владу та взаємодію з нею, створення умов для запуску механізмів децентрації, необхідних для рефлексії взаємодії з владою.

Завдання:

- актуалізація наявних знань про владу (її види, функції, органи та механізми);
- актуалізація емоцій та переживань, що проявляються у ставленні до влади, владних інституцій, ситуаціях взаємодії з різними органами влади;
- актуалізація типових ситуацій та моделей поведінки в ситуаціях взаємодії з різними органами влади;
- створення банку типових критичних ситуацій у взаємодії з органами влади;
- розмежування об'єктивних і суб'єктивних складових критичних ситуацій на рівні самосвідомості учасників;
- оволодіння навичками самодіагностики в ситуаціях взаємодії з владою;
- створення мотивації до переосмислення взаємодії з владою.

Базові методи та спеціальні техніки: групова дискусія (метод обміну досвідом), зондувальні запитання, метод імітації (імітаційні рольові ігри), метод символічного виразу (створення колажів для різних моделей взаємодії з владою). Після проведення окремих вправ передбачено шеринг (групове обговорення) [3; 4; 10; 13].

Етап 2. Рефлексія ситуацій взаємодії з владою

Мета: активізація рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії.

Завдання:

- визначення індивідуальних та групових проблем у взаємодії з різними органами влади;
- оцінка адекватності власної поведінки вимогам критичних ситуацій взаємодії з різними органами влади;
- оволодіння навичками рефлексії ситуацій взаємодії з владою;
- об'єктивація стратегій поведінки при розв'язанні критичних ситуацій у взаємодії з різними органами влади;
- оволодіння вміннями та навичками оптимізації взаємодії з владою, пошуку альтернативних рішень при розв'язанні критичних ситуацій у взаємодії з різними органами влади;
- рефлексія можливих стратегій у взаємодії з владою;
- створення мотивації до трансформації власного досвіду взаємодії з владою.

Базові методи та спеціальні техніки: тематична групова дискусія (“Конформісти-Нонконформісти”), метод аналізу критичних ситуацій

цій (вправа “Скринька Пандори”), кейс-метод, метод імітації (імітаційні рольові ігри, техніка “Альтернативні перетворення”), брейн-стормінг [3; 4; 8; 10].

Етап 3. Інтеграція

Мета: актуалізація готовності застосовувати набуті знання, вміння та навички в різних ситуаціях взаємодії з владою, переносити їх у реальні ситуації життєдіяльності.

Завдання:

- створення умов для концептуалізації та систематизації учасниками набутого досвіду щодо ситуацій взаємодії з владою;
- закріплення мотивації до трансформації набутого досвіду;
- перевірка готовності учасників до застосування набутого досвіду, вмінь та навичок у реальній взаємодії з органами влади.

Базові методи та спеціальні техніки: групова дискусія (метод обміну досвідом), кейс-метод, техніка “3 D”, метод групової рефлексії.

Розроблена нами технологія проведення тренінгу, спрямованого на активізацію рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії, пройшла успішну апробацію під час роботи зі студентами Київського національного університету імені Тараса Шевченка та ВНЗ “Університет економіки та права “КРОК”.

Отже, нами було встановлено, що:

1. Розвиток рефлексивних механізмів структурування дискурсу взаємодії молоді з владою можна здійснювати в тренінгових групах з використанням методів групової дискусії та активного навчання.

2. Активізація рефлексивних механізмів структурування дискурсу взаємодії молоді повинна здійснюватися поетапно. Технологічна схема побудови дискусійних груп включає такі етапи: 1) діагностика уявлень про владу та самодіагностика в ситуаціях взаємодії з владою (відбувається актуалізація уявлень про владу та взаємодію з нею, створюються умови для запуску механізмів децентрації, необхідних для рефлексії взаємодії з владою); 2) рефлексія ситуацій взаємодії з владою (передбачає активізацію рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії); 3) інтеграція (створюються умови для актуалізації готовності застосовувати набуті знання, вміння та навички в різних ситуаціях взаємодії з владою, переносити їх у реальні ситуації життєдіяльності).

Основні стратегії роботи, спрямовані на структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії, передбачають:

- створення майданчиків для публічних дискусій, де студенти могли б обмінюватися досвідом конструктивного вирішення проблемних ситуацій у взаємодії з владою не тільки з ровесниками, а й з пред-

ставниками експертного середовища (політологами, юристами, журналістами, соціологами, психологами) та безпосередньо владних інституцій (органів представницької та виконавчої влади різних рівнів, силових структур);

- упровадження спеціальних освітніх програм (у т. ч. із застосуванням дистанційних форм навчання, відкритих освітніх курсів у віртуальному просторі), спрямованих на: ознайомлення студентів з особливостями функціонування владних та політичних інститутів; розширення їхніх уявлень про політичну систему, владу, механізми функціонування політики; опанування продуктивних моделей політичної поведінки; розвиток медіакомпетентності молоді шляхом підвищення її обізнаності щодо розпізнавання маніпулятивних технологій та оволодіння засобами ефективного протистояння їм;

- інтенсифікація співробітництва студентської молоді з громадськими організаціями та залучення до роботи в них, щоб змінити ставлення юнаків і дівчат до політики й суспільно-політичних інститутів, допомогти усвідомити себе як активних учасників усіх суспільно-політичних процесів.

Висновки. Описуючи взаємодію молоді з владою, можна виокремити такі її типи: 1) конструктивна (взаємодія з владними органами в правовий спосіб); 2) корупційна (взаємодія з владними органами в неправовий спосіб); 3) компромісна (взаємодія з невладними органами в правовий спосіб) 4) злочинна (взаємодія з невладними органами в неправовий спосіб).

Структуру уявлень про владно-підвладну взаємодію відображає семифакторна модель: 1) “прагматичні очікування від влади”; 2) “межі втручання держави”; 3) “довіра до влади”; 4) “пріоритет політичних свобод”; 5) “орієнтація на створення умов для самореалізації”; 6) “пріоритет закону”; 7) “самопокладання (індивідуалізм)”. Зазначені фактори відображають характеристики влади, сфери її впливу, функції влади, критерії оцінювання її ефективності. Найбільш близькою до ідеальної моделі взаємодії з владою в уявленнях студентської молоді є демократична, а найбільш віддаленою – авторитарна.

Символи, що використовуються для візуалізації авторитарного способу взаємодії з владою, пов’язані з примусом, пасивністю, незахищеністю, недовірою; ліберального – з впливом, близькістю, любов’ю, незалежністю; демократичного – з активністю, організованістю, довірою, впливом, захищеністю.

Уявленням студентської молоді про владно-підвладну взаємодію властиві певна суперечливість і недостатня структурованість, які виявляються у браку готовності до конструктивної взаємодії й низькому рівні готовності виконувати рішення влади та патерналізмі на рівні

очікувань; тотальній недовірі, низькому авторитеті чинної влади та високому рівні вимогливості щодо її моральності; очікуванні гарантій забезпечення політичних прав і свобод з боку влади та готовності до можливого втручання держави в суспільне й особисте життя громадян.

Для активізації рефлексивних механізмів структурування дискурсу владно-підвладної взаємодії студентської молоді запропоновано використовувати технологію проведення тренінгу із застосуванням методів групової дискусії та активного навчання.

Література

1. *Артемьева Е. Ю.* Основы психологии субъективной семантики / Е. Ю. Артемьева. – М. : Смысл, 1999. – 350 с.
2. *Васютинський В.* Інтеракційна психологія влади / Вадим Васютинський. – К. : Вид-во Київ. славіст. ун-ту, 2005. – 492 с.
3. *Вачков И. В.* Окна в мир тренинга. Методологические основы субъектного подхода к групповой работе : учеб. пособие / И. В. Вачков, С. Д. Дерябо. – СПб. : Речь, 2004. – 272 с.
4. *Духневич В. М.* Прикладні питання технологій підготовки та проведення когнітивно орієнтованих тренінгів спілкування : метод. рек. / В. М. Духневич ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т соц. та політ. психології. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. – 84 с.
5. *Жадан І. В.* Методологічні засади дослідження взаємодії суб'єктів політичної соціалізації як чинника структурування політичної картини світу студентської молоді / І. В. Жадан // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2011. – Вип. 12. – С. 35–42.
6. *Остапенко І. В.* Особливості візуалізації уявлень студентської молоді про владно-підвладну взаємодію / І. В. Остапенко // Проблеми політичної психології : зб. наук. праць / Асоц. політ. психологів України, Ін-т соц. та політ. психології НАПН України. – К. : Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С. 368–374.
7. *Остапенко І. В.* Психосемантичне дослідження владно-підвладної взаємодії в політичній картині світу студентської молоді / І. В. Остапенко // Психологічні науки: проблеми і здобутки : зб. наук. статей Київ. міжнар. ун-ту й Ін-ту соц. та політ. психології НАПН України. – К. : КиМУ, 2015. – Вип. 7. – С. 191–204.
8. *Панфилова А. П.* Игротехнический менеджмент / А. П. Панфилова. – СПб. : Знание, 2013. – 536 с.
9. *Скнар О. М.* Політична картина світу молоді: визначення, складові, функції / О. М. Скнар // Психологія і суспільство. – 2012. – № 3. – С. 101–107.
10. *Соснюк О. П.* Вплив здатності до самокорекції на формування психологічної готовності особистості до інноваційної діяльності / О. П. Соснюк // Актуальні проблеми соціології, психології та педагогіки : матер. Всеукр.

наук.-практ. конф. “Тенденції розвитку психології в Україні: історія та сучасність”. – К., 2006. – С. 299–305.

11. *Соснюк О. П.* Психосемантична інтерпретація візуальних образів у прикладних дослідженнях / О. П. Соснюк // Наука і освіта. – Тематичний спецвипуск: “Когнітивні процеси та творчість”. – 2012. – № 9. – С. 201–205.
12. *Branthwaite A.* An unusual approach to collage / Alan Branthwaite, Luigi Toiati // Exploring projective techniques (Reassessing and developing current practice). – Barcelona (WorkShop ESOMAR), 2005. – P. 18–27.
13. *Wills M.* Managing the Training Process: Putting the Principles into Practice / M. Wills. – Hampshire, UK : Gower Publishing Ltd., 1998. – 277 p.

References

1. Artemyeva, E. (1999). *Osnovy psikhologii subyektivnoy semantiki* [Bases of subjective semantics' psychology]. Moscow: Smysl (rus).
2. Vasutyynskyy, V. (2005). *Interaktsiina psikhohohiia vlady* [Interactive psychology of authority]. Kyiv: Kyiv Slavistic University Publ. (ukr).
3. Vachkov, I. (2004). *Okna v mir treninga. Metodologicheskie osnovy subyektynogo podkhoda k gruppovoy rabote* [Windows to the training's world. Methodological basis of the subjective approach to group work]. St. Petersburg: Rech (rus).
4. Dukhnevych, V. M. (2014). *Prykladni pytannia tekhnohohii pidhotovky ta provedennia kohnityvno oriientovanykh treninhiv spilkuvannia* [Applied technology issues of training and the cognitive-oriented communication training]. Kirovohrad: Imex-LTD (ukr).
5. Zhadan, I. V. (2011). *Metodolohichni zasady doslidzhennia vzaiemodii subyektiv politychnoi sotsializatsii yak chynnyka strukturuvannia politychnoi kartyny svitu studentskoi molodi* [Methodological bases of research of interaction of political socialization as a factor structuring political outlook of students]. *Problemy politychnoi psikhohohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy* [The problems of political psychology and its role in the state of Ukrainian citizen], 12, 35–42 (ukr).
6. Ostapenko, I. V. (2014). *Osoblyvosti vizualizatsii uiavlennia studentskoi molodi pro vladno-pidvladnu vzaiemodiiu* [Features of visual representations of student youth about power-dependent interaction]. *Problemy politychnoi psikhohohii* [The problems of political psychology], 1 (15), 368–374 (ukr).
7. Ostapenko, I. V. (2015). *Psykhosemantychne doslidzhennia vladno-pidvladnoi vzaiemodii v politychnii kartyni svitu studentskoi molodi* [Psychosemantic research of power-dependent interaction in the political world outlook of university students]. *Psikhohohichni nauky: problemy i zdobutky* [Psychological sciences: problems and achievements], 7, 191–204 (ukr).
8. Panfilova, A. P. (2013). *Igrotehnicheskii menedzhment* [Game and technical management]. St. Petersburg: Znanie (rus).
9. Sknar, O. M. (2012). *Politychna kartyna svitu molodi: vyznachennia, skladovi, funktsii* [The political picture of the world of youth: definition, components, functions]. *Psikhohohiia i suspilstvo* [Psychology and society], 3, 101–107 (ukr).

10. Sosniuk, O. P. (2006). Vplyv zdatnosti do samokorektsii na formuvannia psykholohichnoi hotovnosti osobystosti do innovatsiinoi diialnosti [The impact of the capacity for self-correction on the formation of psychological readiness of the individual to innovation]. *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii i pedahohiky* [Actual problems of sociology, psychology and pedagogics]. Kyiv, pp. 299–305 (ukr).
11. Sosniuk, O. P. (2012). Psykhosemantychna interpretatsiia vizualnykh obraziv u prykladnykh doslidzhenniakh [Psychosemantic interpretation of the visual images in researches]. *Nauka i osvita* [Science and education], 9, 201–205 (ukr).
12. Branthwaite, A. and Toiati, L. (2005). *An unusual approach to collage. Exploring projective techniques (Reassessing and developing current practice)* (pp. 18–27). Barcelona (Work Shop ESOMAR).
13. Wills, M. (1998). *Managing the Training Process: Putting the Principles into Practice*. Hampshire, UK: Gower Publishing Ltd.

Ostapenko I. V. Power-dependent interaction in the political world outlook of university students

The article presents the analysis of the empirical research of power-dependent interaction in the political world outlook of university students, which was carried out with psycho-semantic methods and collages. Article is also devoted to analysis of the specifics of reflexive mechanisms' development of discourse structuring of interaction with the authorities in training. Author proposed the technological scheme of the development of youth' reflection of interaction with the authorities. There are considered the main stages of the training: 1) diagnostic of political power's representations and self-diagnosis in interactions with the authorities; 2) reflection of situations of interaction with the authorities; 3) integration of acquired experience and the development of readiness for constructive cooperation with the authorities. Author defined the specifics of the use of active learning methods for development of reflexive mechanisms' development of discourse structuring of interaction with the authorities in each stage of training.

Key words: power-dependent interaction, political discourse, reflexive mechanisms, group discussion, active learning methods, training.

© **Остапенко І. В.**